

Дешко А. Л.
*головна консультантка, здобувачка,
Національний інститут стратегічних досліджень
м. Київ, Україна*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-362-3-23>

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Як і в минулому році, у 2024 р. Уряд постав перед надскладним завданням щодо вироблення адекватної бюджетної політики, яка б забезпечувала утримання балансу між необхідністю здійснення пріоритетних видатків у сфері безпеки й оборони та соціальних видатків, стимулювання бізнесу й відбудови, та браком джерел бюджетних надходжень на тлі високого рівня невизначеності. На цьому тлі, важливим завданням є також забезпечення визначення та впровадження відповідного підґрунтя для формування бюджетної політики в майбутньому, мінімізації та своєчасного реагування на ризики її реалізації.

У 2024 р. залишається актуальними низка викликів та загроз, які можуть мати суттєвий вплив на формування бюджетної політики, і які варто врахувати у процесі її реалізації.

Серед них можна виділити високий рівень невизначеності ситуації в економіці, внаслідок непередбачуваності розгортання ситуації в умовах збройної агресії РФ: тривалості та інтенсивності воєнних дій, потреби у додатковій мобілізації, міграційних процесах, змінах у логістиці, обсягах, ритмічності та видах міжнародної підтримки тощо. Національний банк України відзначає, що збереження високих безпекових ризиків негативно впливатиме на ділові та споживчі настрої, курсові та інфляційні очікування, посилюватиме тиск на державні фінанси та поглиблюватиме проблеми на ринку праці. При цьому, він вказує на ймовірність виникнення додаткових бюджетних потреб (для підтримання обороноздатності, ліквідації наслідків терактів тощо) [1].

Це матиме суттєвий вплив, з одного боку, як можливості та якості планування в бюджетній політиці, так і на виконання дохідної (ризик

виконання планових показників надходжень до бюджетів, своєчасність відшкодування ПДВ тощо) і видаткової частини бюджету.

Дохідна частина державного бюджету у 2024 р. запланована на рівні 1768,45 млрд грн, що менше факту за 2023 р. – близько 2672,0 млрд грн [2]. Це свідчить як про обмеженість власного ресурсу в поточних умовах, так і стимулює до пошуку адекватних джерел наповнення бюджету.

Спостерігатиметься значна залежність від зовнішнього фінансування та ритмічності надходжень міжнародної допомоги. Дефіцит Державного бюджету України у 2024 р. встановлено на рівні 1571,49 млрд грн, або 20,56 % прогнозного ВВП (у 2023 р. цей показник склав 1333,11 трлн грн, або ж 20,62 % очікуваного ВВП). При цьому, фінансування державного бюджету у 2024 р. здійснюватиметься за рахунок зовнішніх запозичень (1668,1 млрд грн або 76 % від загального обсягу запозичень). Крім того, виконання бюджету залежатиме від грантової підтримки – у 2023 р. вона становила майже 16,2 % від загального обсягу доходів державного бюджету. Це ставить державу в залежність від якості роботи з міжнародними партнерами щодо забезпечення грошових надходжень. Однак, з іншого боку, вказане даватиме можливості для пошуку гнучких підходів до збільшення обсягів запозичень на внутрішньому ринку.

Як і в попередні роки відбуватиметься вимушене маневрування між необхідністю здійснення першочергових видатків у сфері безпеки й оборони, соціального забезпечення та потребою підтримки бізнесу й регіонів при обмежених можливостях у надходженнях. Це стосується необхідності першочергового утримання рівня видатків у сфері оборони та безпеки на прийнятному рівні за умови недопущення зниження видатків у соціальній сфері, сферах охорони здоров'я та освіти при досить помірному зростанні ВВП. У 2023 р. видатки державного бюджету сягнули 4 014,4 млрд гривень (+ 48,4 % проти 2022 р.), з яких ресурс на безпеку і оборону становив 2 648,8 млрд грн або 41 % очікуваного ВВП, а у 2024 р. на сектор безпеки і оборони передбачено 1692,6 млрд грн (22,1 % прогнозного ВВП [1]. У той же час, можуть виникати складнощі із фінансуванням окремих бюджетних видатків, в першу чергу таких, що не є пріоритетними, що вимагатиме додаткового перерозподілу бюджетних видатків, обмеження капітальних видатків з державного бюджету тощо.

Значний вплив на формування бюджетної політики матиме висока потреба у стимулюванні економічного зростання. Впроваджені в минулі

роки грантові програми підтримки бізнесу дали можливість не втратити економічний потенціал держави, сприяли розвитку малого та середнього бізнесу, зайнятості населення. Видатки на підтримку бізнесу у 2024 р. заплановано на рівні 31,8 млрд грн [2]. Тому, в умовах незначного банківського кредитування та притоку іноземних інвестицій державний та місцеві бюджети мали б стати важливим драйвером для забезпечення підтримки економічного зростання. На цьому тлі має тривати реалізація проектів, які стосуються відбудови та розвитку інфраструктури, з чіткою концентрацією на тих із них, які спроможні запускати чи заохочувати приватні бізнес-процеси, що надалі функціонуватимуть без бюджетного підживлення [3].

Низка практичних кроків, які матимуть вплив на формування бюджетної політики, визначені Листом про наміри та Меморандумом про економічну та фінансову політику від 1 грудня 2023 р. з Міжнародним валютним фондом, угодами із Світовим банком та іншими міжнародними фінансовими організаціями та окремими країнами, а також схваленими Кабінетом Міністрів України Стратегією реформування системи управління державними фінансами на 2022–2025 роки та планом заходів з її реалізації (розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1805-р), Середньостроковою стратегією управління державним боргом на 2024–2026 роки (постанова Кабінету Міністрів України від 27.10.2023 № 1117), Національною стратегією доходів до 2030 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 № 1218-р), Дорожньою картою реформування управління публічними інвестиціями (протокольне рішення Кабінету Міністрів України від 22.12.2023) тощо.

Тому, якісний вплив на формування бюджетної політики у найближчій перспективі матиме проведення заходів, які стосуються:

- впровадження оновлених підходів до середньострокового бюджетного планування та прогнозування, їх адаптивністю до поточних та потенційних викликів та загроз, а також взаємоузгодженістю з державними політиками розвитку економіки;

- подальшої детінізації економіки: підвищення якості боротьби із схемами ухилення від оподаткування, перезавантаження фіскальних органів, адаптації податкового та митного законодавства України до законодавства ЄС;

- необхідності постійної оптимізації бюджетних видатків для збалансування фінансових потреб та можливостей держави, стимулювання розвитку механізмів верифікації та моніторингу

державних витрат, поліпшення якості надання державних послуг, подальшого унормування питання здійснення публічних інвестицій, забезпечення прозорості у використанні коштів для відбудови;

– підвищення якості планування бюджетних видатків, у тому числі і з урахуванням результатів проведених оглядів витрат державного бюджету, підвищення якості їх проведення та впровадження в бюджетний процес;

– підвищення якості взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування щодо забезпечення якісного виконання покладених на них функцій;

– впровадження дієвих інструментів державного фінансового контролю та внутрішнього фінансового контролю, а також незалежного зовнішнього фінансового контролю (аудиту), перезавантаження Рахункової палати та Державної аудиторської служби;

– розширення можливості залучення громадськості до моніторингу, оцінювання та контролю ефективності витрачання бюджетних коштів, забезпечення якісної комунікації громадськості та органів влади про проваджувані рішення та їх наслідки тощо.

Література:

1. Виступ Голови Національного банку Андрія Пишного під час пресбрифінгу щодо рішень з монетарної політики. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/vistup-golovi-natsionalnogo-banku-andriya-pishnogo-pid-chas-presbrifingu-schodo-rishen-z-monetarnoyi-politiki-18088> (дата звернення: 27.01.2024).

2. Мінфін презентує головні результати та досягнення 2023 року. Міністерства фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_prezentuie_golovni_rezultati_ta_dosiagnennia_2023_roku-4399 (дата звернення: 25.01.2024).

3. Жаліло Я. Воєнні рейки і локомотиви воєнної економіки. Дзеркало тижня. URL: <https://zn.ua/ukr/macroeconomics/vojenni-rejki-i-lokomotivi-vojennoji-ekonomiki.html> (дата звернення: 27.01.2024).